

NIERAD (416) ai

W pisowni rozłącznej (277), w łącznej (139).

e jasne; -rād (w tym 2 r. błędne znakowanie), -rad- (w tym 3 r. błędne znakowanie).

sg m N nierād (289). ◇ f N nierada (21). ◇ n N nierado (3). ◇ pl N m pers nieradzi (93). subst nierady (10).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w. s.v. rad.

1. Nie lubiący czego, nie znoszący czegoś, niechętny czemu; *invitus* Mącz, *Calep*, Cn; *piger* Mącz (405) : *Invitus*, *Nierad* / przedzięczny/ niechutliwy. Mącz 173d; *Calep* 560a.

a. W funkcji okolicznika (337) :

α. „ktoś nierad coś czyni” = *ktoś niechętnie, z przykrością coś czyni*; „ktoś nierad by coś czynił” = *ktoś nie chciałby czegoś czynić, najchętniej by czegoś nie uczynił*; *non libenter* *Modrz* (291) : *Otożci o śliwy niedbam/ Y tak ich nie rádá iadam* *BierEz* L3v, A3v, I3v, N3v; *GlabGad* I8; *abowiem bych ia ifcie nierad niwczem odłtąpił fwiętey woley twoiey. RejPs* 176v; *Y gośpodarzowi mniey wádzi Kiedy łobie gofcie rádzi Ale gdy ieden vlewa Káždy tego nie rad miewa RejRozpr* G2v; *Oyczu bych inak nieradzyl I czyebie bych nierat zdradzyl. RejKup* N, i5, 16v, q3v; *BielKom* F8v; *GliczKsiąż* D5, F3v; *GroicPorzRej* B3v; *KrowObr* 66v; *A hárdá myłł y w lefie czáfem łławę tráci/ Bo widziłż że fie s takim żaden nie rad bráci. RejWiz* 44; *Káždyby nie rad ftrácił nigdy ná fwey kupi. RejWiz* 69, 173; *RejZwierz* 66, 76v, 81; *ponieważ przyrodzenie ludzkie ieft tak pyłzne y tak fkázone/ że nie rádži fámí z chući fwey ludzie vznakáią fię być grzełznymi* *BibRadz* *6v; *BielKron* 261, [332²]v, 387; *Agolastus, [...] Który fie nie rad fmieye/ ftateczny. Mącz* 5d; *Obiurgari moleste ferunt [...] nie rádži fie dádzą kárác. Mącz* 229c; *Ab iniuriis remotissimus, Nie rad nikomu krziwdy wyrządži. Mącz* 235a; *Ad literas scribendas pigerrimus, Bárzo nie rad liftów piłze. Mącz* 299a; *Sicce dicere [...] Sucho mówić/ to yeft krótko y ledwey/ nierad/ niedowodnie. Mącz* 391b; *Nolo offensum, Niechce [!] go rozgniewać/ nieradbym go rozgniewał. Mącz* 506c, 220b, 228c, [297]d, 299b, 401d [2 r.], 429b; *OrzQuin* V4v; *Prot* C2v; *SienLek* 29v, 107v, 186, 186v; *owa niemáfz tak frogiey rzeczy/ ktorey by fie nie rad ná káżdą godzinę poważył/ áby to iedno dał znác/ iż godzien ieft oney GórnDworz* Bb6v; *przetobych nie rad przedłużał [książki] áni zatrudniał/ áby ci co czytać będą/ łacniéy fye wypráwić mogli* *GrzepGeom* N2v; *HistRzym* 99; *Panby nie rad potępił żadnego. RejPos* 7 marg, 18v, 195v, 325 [2 r.]; *BielSat* C4v [2 r.], G4; *przeto oni z mieyfcá fwego [...] nie rádži fie rufzą ku bithwie/ chcąc áby ie náiechano* *BielSpr* 66, 65v; *WujJud* 225v; *BudBib* B2; *MycPrz* I [C]2v; *CzechRozm* 21v, 102v, 205v, 206v, 234; *Paprpán* G, Cc; *ModrzBaz* 17v, 122, 130; *KochOdpr* A2v; *A iż nieieft/ ktoby rzeczy zdrowéy z káždéy miáry nierad vżył/ do winá niektórzy iéy przyléwáli* *Oczko* 12; *y zwierzę zábic cóś ieft máło ludzkiego/ gdy widziłż iáko nie rádo żywotá tráci* *SkarŻyw* 271, 312, 354; *CzechEp* 10, 412, 426; *gdyżbych ia był tego nie vczyił/ bo nie rad dla fwaru po gośpodách chodzę/ ále zá tą pobudką/ ktorą mi fám X. K. podał/ vczyniém to muśiał. NiemObr* 26, 97; *BielSen* 17; *BielSjem* 22; *Nie rádá cię ztąd pułczam/ á zwłafczá bez siebie* *KochPam* 82; *PRzeto nie rad do ciebie ná bieśiádę godzę/ Bo téż nie rad ná cudzych nogách do dom chodzę. PudlFr* 35; *BierRozm* 22 [2 r.]; *GórnRozm* D4v; *Paprpán* A2v; *ActReg* 50, 80 [2 r.], 105; *KochFrag* 18; *WyprPl* B2v; *LatHar* 76; *Y przetoż nie rádži przyimowáli do gośpody náfzego Zbáwiciéłá/ że widzieli/ iż on częfto przebywał w Hieruzálem/ á*

nigdy nie bywał w ich kościele. *WujNT* 233, 194; Nie rad tym namilżych dźiateczek fwoich łagodny bārzo oćiec Chryłtus Iezus zálmucał: y bolał łam bārzo ná to/ iż fię łmućili. *SkarKaz* 548b, 38a, 550a; *CzahTr* H4v; *GosłCast* 53; *PaxLiz* D3; *KlonWor* 5, 8; *ZbylPrzyg* B2.

W związku przyzwolonym z czasownikiem „musieć” (51): *LibLeg* 11/48; przyszło dotego zem iabarzo nie rad iako człek letni y spokojny musiałem zroskazania Pana mego iechac do Polski *ActReg* 159. Cf »rad i nierad musieć«.

W przeciwstawiach: »nierad ... rad (8), woleć (4), z chęcią, ochotnie« (14): *LibLeg* 7/34v; *RejKup* v3v; *KrowObr* 66 [2 r.], 156v; Dawny to ieft obyczay Puhaczá łprofnego/ Iż nie rad w łłońce pátrzy/ woli zá krzem fiedzyec *RejWiz* 29; á ia krup nierad iadam/ woleł mięfo. *OrzList* b2; *Ferocissime gentes*, Okrutny álbo łmiály lud który łie ochotnie pobiyę [!] a nie rad vłtapi. *Mącz* 124d, 479c; Możec pan Boiánowłki [..] łłuchác w.m. nierad/ ále nas tu więcý ieft/ ktorzy w.m. łłuchamy s chęcią. *GórnDworz* Z4, H7; *KochFr* 70; Nie rad źniełz/ nie rad kołłz: á w ćieniu rad łiadafz *KlonWor* 45.

Przysłowia: Pátrż by inemu tego nie dźiałáł/ Czegoby łam nie rad widział *BierEz* N3; Czego łam nierad widziłz nie czyńże tego drugiemu [*quod oderis nemini facias*], *BudBib Tob* 4/16; *CzechRozm* 89v, 98v. [Ogółem 4 r.]

Bo powiedaią iż Kozy Nierady by wiecz na wozy Woliali by piełky łkakać *RejKup* v3v; *WyprPl* C. bo trudno tego/ powiedaią/ do tańcá ciągnąc/ kto nierad łkacze. *RejZwierc* 26v.

Zwroty: »rad (i) nierad musieć« [*szyk zmienny*] (49): Ale łerce ieft łęklive. A przetoż gdy pły vsłýłzē/ Rad y nierad biegać mułzē. *BierEz* L; *KromRozm III* P5v; *GliczKsiąż* H6; *KrowObr* 2v, 27, 34, 132, 181v (8); *BibRadz I* 91a marg, II 141b marg; y przyzwolić mi tho rad nie rad mułłz *OrzRozm* B4, B, Q4v; Hoc facere inviti et recusantes coacti sumus, Tołmy mułłeli rádźi y nierádźi czinić. *Mącz* 173d; *OrzQuin* F3; *SarnUzn* D7; *BielSat* B3v; *RejZwierc* 9v, 25v, 130v, 136, 194; *WujJud* 153; *BiałKaz* H4; *CzechRozm* 129v, 238, 254v; Bo tu drugi rad nie rad choćby czáłem niechciał/ Mułłi z náłzym Marćinem náwet by do práwá *PaprPan* Tv; Teraz mułzē rad nie rad po twey woli chodzić. *PaprPan* Gg3v; *KochTr* 18; *NiemObr* 139; *KochFr* 29, 101; *KochSz* C3v; Ma to twarz twoiá/ Pánno włzech piěknieyłza w łobie/ Ze człowiek rad y nierad mułłi łłuzýć tobie. *KochPieś* 5; *GórnRozm* A, C2, D, H4v; *ActReg* 104; *GrochKal* 12; *WujNT* 841; *WysKaz* 39; *GosłCast* 33; *PaxLiz* B4; *SkarKazSej* 688a.

»nierad słyszeć, łłuchać« = *graviter audire Mącz, Cn; ab auribus abhorrere Mącz; abhorrere, fastidire, gravari, abhorrent aures meae Cn* [*szyk zmienny*] (12:12): *BierEz* Qv; *LibLeg* 11/171; *RejKup* e6v, Ddv; Nierad JKM słýszy narzekania takowego na niesprawiedliwość prze mieszkanie tych sądow *Diar* 24; *KrowObr* 66, 66v; *Surdus veritatis*, Ten który wzgardza prawdę/ nierad łłucha prawdy. *Mącz* 435a, 149c, 158c, 411a; *GórnDworz* Z4; *RejPos* 64, 83; bo bārzo o they wilię nie rad łłýłzy/ bo thám nie iedzą áż o gwiaździe. *RejZwierc* 159; *MycPrz* II A4; *CzechRozm* 77v; *SkarŻyw* 598 [2 r.]; *GórnRozm* D4v; *ZawJeft* 29; *RybGęłłi* B4; káždý złęý rzeczy vłzy królewłkié łłuchác zdrygáią łie: á włzákże tych więcýý złołłci nie rádźi łłuchamy/ które łie dźieią w Rzeczypołpolitéý zdráđą *SarnStat* 21 [*idem*] 702.

»nierad (u)czynić« = *invitum facere Mącz; abhorrere, fastidire, gravari Cn* (7): *LibLeg* 11/138v; Cangius Chan [...] rołkazał im [*siedmią Tatarom*]/ áby káždý łnich [...] łynowi pierworodnemu głowę

vciął [...] / ácz to nierádzi wczynili / wżákże go w tym pośłufzni byli / bacząc go z obiáwienia Bołkiego ná ten vrząd wítać. *BielKron* 438v, 69; *Mącz* 173d; *HistRzym* 20; *RejZwierc* [78²]v; Mowiąc tedy o wálznych obyczáich (czego nie rad czynię) wípomniećby potrzebá *GórnRozm* L2v.

»nierad widzieć, patrzyć, uźrzeć« = *odi PolAnt, Cn; abominari, aegre ferre, aegre pati Mącz; nolle, odio habere Modrz; abhorrere, fastidire, gravari, invitum videre Cn (64:5:1): BierEz* Nv, N3; *ForCnR* E2; *FalZioł* IV 27b, V 13v; *BielŻyw* 100; Bywa też ten łakomy [...] kthory nie rad widzi fzczeńcia czudzego *GlabGad* M5; boby Krol ye⁸⁰ M. nyerad wydział abi fye ktoremv poflowy yaka krziwda abo fzkoda ftała *LibLeg* 10/122v, 11/41v, 153v [2 r.], 164, 182; Rozmyślcie fie wzdy na to / że Bog fprawiedliwy Nie rad patrzy na krzywdę *RejJóz* B2; Pamiętajże też na to / iż ten pan Bog zywy Nie rad żadnego widzy / kto mu fie fprzećwi *RejJóz* B4, B2 *marg*, K8 [2 r.], N2v; *RejKup* g3; *MrowPieś* A3v; *BielKom* B8v, Fv; *GliczKsiqż* B2v, F5v, H2v, O7v; Przecż pan wierne miłuye á złych nye rad widzi / á owfzem ie gubi. *LubPs* ffv *marg*, B4, 12 *marg*, S5; *KrowObr* 151; *RejWiz* 23v; Krol rzekł / nie radbych widział / by ten bárwirzem był / Pewnie kogoby drapał *RejZwierc* 39, 41; *BibRadz* 3.Reg 22/8; *Aegre fero*, Cieżłzko mi to / Nie rad tego widzę Nie mam zá dobre. *Mącz* 121c, 263b, 284a, 495a; *Prot* C2v; *SienLek* 22v; Więc áni to iefł podług zakonu przyrodzonego / áby człowiek miał thego w drugim prágnąć / czego w łobie nie rad by widział. *GórnDworz* Hhv, H7, M4v, Dd5, Ee4v; *RejPos* [36], 280, 322v; *BiałKat* 226; *RejZwierc* 114v; *BudBib Tob* 4/16; *BudBibKaw* A2v; *MycPrz* II A4; *CzechRozm* 98v, 206v; Z temi złączone fá y owe poftáwy / do zmyśłania y ochylánia vprzędżione / podrigánie / czapki zeymowanie / pocżćiwofci wyrządżane / ábo tym ktore łobie lekce ważyfz / ábo ktorich nierad widziłz *ModrzBaz* 60, 7; *SkarJedn* 334; *SkarŻyw* 27, 57, 301, 333 *marg*; *ArtKanc* N11v; Wiedząc od innych ze nie rad widział kiedy mu kto przy maximilianie gratifikatie iakie czynił *ActReg* 84; *SiebRozmyśl* F4v; *PowodPr* 56; *SkarKaz* 638a; *SkarKazSej* 675a.

Szeregi: »z kwaśną postawą a nierad« (1): ábo mu nie ná iego fłowá nie odpowie / ábo iefli odpowie / tedy s kwaśną poftawą / á bárzo nierad. *GórnDworz* K8v.

»(bądź) rad (bądź, i) nierad« = *veli(n)t noli(n)t Mącz, Cn; invitus et recusans Mącz (59)*: Widziłz tu / yáko wffyfłtko wobec krzełciyáńftwo rádo nyerádo zwirzchność papyefłką wynzawáło [!] *KromRozm III* P7, N5v, P6; *OrzRozm* G; *Velint, nolint, Bądź rádži / bądź nierádži. Mącz* 506a; á przedfię rad nie rad / przydzie fwięthy Marćin / day czyńfz *RejZwierc* 167v; dał człeku: áby fpráwy fwe wolne miał / y nic nie czynił / iedno z obieránia y vpodobánia: nie ták iáko beftye / ktore [...] czynią to / do czego ich wiedzie przyrodzenie / rády nie rády. *SkarŻyw* 259, 472; *CzechEp* 303; *WerGość* 269; *OrzJan* 89; *WujNT przedm* 10; *GosłCast* 66. Cf »rad nierad musieć«.

W przen (4) : Iefzczeńć nam fłużyć może fortuna łáfkáwie. Bo tá ná iednym mieyfłcu nie rádá fie báwi *PaprPan* Hh3; á w tych duchownych [rzeczach] y subtelných / ktorých fię nie rádá náłzá nátura ima y pretko ie tráći / ták mocną [pamięć] mieć mógl. *SkarŻyw* 293; Lecz iż ná táki frymárk śmierć nierádá zwoli / Azáchowác fwą frogość iednoftaynie woli *KochFr* 70; We krwi mizerných ludzi śmierć nie rádá brodzi. *GórnTroas* 62.

β. „ktoś nierad coś uczynił” = *ktoś niechący lub nieumyślnie coś uczynił* (2) : Myłz gdy fię z myłżą goniłá / Ná nogę mu [lwu] náłtąpiłá. [...] Nierádámći to wczyniłá / Iżem cię ták przebudziłá. *BierEz* M4v; Hanc iniuriam nolit mihi factam esse, Nierad mię przypráwił ku tey fzkodzie. *Mącz* 506c.

γ. „ktoś nierad coś czyni” = *ktoś raczej nie czyni czegoś, ktoś nie zwykł czegoś czynić, ktoś rzadko, prawie nigdy czegoś nie czyni*; *non libenter* *Modrz* (44) : *GlabGad* N2v; To wiem iż [Bog] żyta nieiada Bo w łtodole nie rad fiada. *RejRozpr* E2; *RejKup* e6v; *BielKom* B3; *RejZwierz* 62; Bo więc ludzie nie rądzi o tym dołypiaią/ Gdzie co s pożytkiem czuią á gdzie co wziąć máią. *HistLan* F, F5; bo on [cesarz turecki] czas vpátrzywłzy zwykł przymierze łamac [..] á zwłafzczá gdy widzi że co s sobá ma czynić iáka ziemiá/ ábo Krolestwo/ nie rad zámiefka [!] do vpadku. *MycPrz* II B4v, C2v; *WierKróc* A3v; *CzechRozm* 114v, 163; Snadz to iego potomek zołtał ná Podolu/ Bo też nie rad iák y on fiada ná pokoiu. Vftáwiczná zabáwá iest iego kopia. Czáfem z łukiem á s száblá czyfcie fie vwiya. *PaprPan* Y3v, F2v, N4, Rv, Z2, Bb3, Dd3v; *ModrzBaz* 130; *KochOdpr* A4v; o nowinách się tefz nierad pytał/ y niełacno ich powiádał. *SkarŻyw* 292; *MWilcHist* D2; *CzechEp* 203; Wiecznie wam łłużę nie łłużę náchwile/ Belpiecznie wiérzcie nie rad ia omyłę. *KochFr* 10; Wiérzcie mi/ káždy záiác przede pfy vcieka/ Kuropátwá iałtrżábá téz nie rádá czeka. *PudlFr* 33, 23, 30; Gdy komu co Pan da/ ma ten w łwoie łtátki brác: bo ten co dáry bierze/ nie rad wraca tego w co mu dádzá. *GostGosp* 14; *Phil* G4; *KochFrag* 52; *SkarKaz* 416a; *CzahTr* A4v, [D]v; *KlonWor* 35, 61.

W przeciwstawieniu: »nierad ... raczej« (2): trudnych rzeczy nie rad ná kazánie wnošil: ále ie raczej do łzkoł odfyłał *SkarŻyw* 202, 185.

Przysłowia: Nierad bywa wierny kot vmleká. *March*³ V v.

Bo to pewna iż złodziey złodzieiá nierad łądzi. *GroicPorz* d2.

W przen (4) : *RejJóz* I2; ale się świat/ o pana Chriřtułowę krzywdę nierad gniewá *MurzHist* Rv; A przetoż tákie táiemne iednánia/ o rzeczy iáwnie obrazáiájące/ nie rády długo trwáią [*non solent esse diuturnae*] *ModrzBaz* 65v.

Przysłowie: Iáko Rušin więc mowi/ że odna lichotá/ Nie rádá więc przypádnie od tego tu światá. A gdy ieden vpadek iáki więc przypádnie/ Zá niełczešcim przybywa złego názbyt łnádnie. *MycPrz* I C4.

b. *W funkcji orzeczenia; nie chcieć, być niezadowolonym, niechętnym; invitum esse, nolle* *Mącz* (66) : Powiedz nam iáko fie ma [...] Tákoć fie iemu prowdzi/ Iákobyšcie wy nie rądzi. *BierEz* P3; *LibLeg* 10/56v; *fGliczKsiąż* E4, Gv, I6v; *BielKron* 87v; Dic me hic oppido esse invitam, Powiedz zem tu bárzo nie rádá. *Mącz* 266b; *RejZwierz* 207v, [272]; *PaprPan* B3; á gdy się zftárzeielz/ ściágniełz ręce/ á drugi cię pałac będzie/ y powiedzie cię gdzieby nie rad [*quo tu non vis Vulg Ioann* 21/18; gdzie nie chcelz *WujNT*]. *SkarŻyw* 599; *GostCast* 30.

nierad komu, czemu (17): Włzyłcy ludzie šmierci nie rądzi / Tá łtárzy iáko y młodzi *BierEz* I3v, L3v; *OpecŻyw* 163v; *LibLeg* 11/166 [2 r.]; *RejKup* m3; Iuż on niebożáteczko co łpokoiem fiedzi/ Chociay więc gošciom nie rad káždy go náwiedzi. *RejWiz* 69v, 57; *OrzRozm* Qv; Videor mihi aliquid quod nollem persentiscere, Widzi mi fie że nieco czemu bych nie rad/ przebaczam. *Mącz* 383c; *GórnDworz* Nv; *PaprPan* Bb; Litwin nie rad vniew/ Prus exekucyey *BielRozm* 6; *ActReg* 119; *CiekPotr* 25; *KlonWor* 38. *Cf Ze zdaniem*.

nierad co (2): Cierpi y Apofztoł [!] coby nie rad/ y chcąc tego zbyć/ o to trzy kroć Páná profilł *SkarŻyw* 196. *Cf Przysłowie*.

nierad na co (1): Bo wnic widzę wielka trfogę Nieradzy by nate drogę *RejKup* v3v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikami temu (1); aby (6), by (2), iż (1)] (9): Koń był temu bårzo nie rad/ Iże z nim ieleń łpołem iadł. *BierEz* Ov; *Bowiem* bych nie rad abyście na czym krzywde znali A potym Czo nie flufznego o mnie powiedali *RejJóz* O5v; *RejKup* dd8v; *GliczKsiąż* B3; *Leop* *B4v; *Nolo* quicquam mea causa damni facias, Nie radbych ábys dla mnie najmnieyżą łzkodę miał popaćć. *Mącz* 77d; *GórnDworz* S4; *ActReg* 100, 134.

W związku przyzwolonym z czasownikiem „musieć” (14): *BierEz* S3v; *RejRozpr* F; *Muffi*ć każdy aby nierad Iechać naten quałny obiad. *RejKup* v3v, f2; *RejZwierz* 31v; *iuz* muśiłz z nimi kozerę grąć choćbyś nierad/ folguiąc oney potrzebie fwoiey. *RejZwierc* 72; *CzechRozm* 100v, 190; *SkarŻyw* 570; *NiemObr* ktv; *BielRozm* 7; *chceli* łam nie bydź zábit/ *muśi* o tym myślić nie rad/ *iákoby* onego *zuchwálca* pożył. *GórnRozm* B3v; *WujNT* 622; *PowodPr* 5.

Przysłowie: oná łtara przypowieść chłopska prześtrzega: Iż kto mowi co chce włyfzy coby nie rad. *RejZwierc* 80.

Fraza: »choć(by), acz, (a)by, *chociaby* nierad« (13:7:3:1): *BierEz* S3v; *RejRozpr* F; *RejKup* 12 [2 r.], v3v; *KrowObr* 220; *RejWiz* 148; *RejZwierz* 31v; *BielKron* 217v, 231v; *Więc* y łługam/ choćby też czáfem drugi nie rad nieborak/ tedy mu dzbanem gwałtem będzie łañ w gárdło *RejZwierc* 61, 72, 237; *CzechRozm* 89v, 100v, 190, 249; *SkarŻyw* 298, 570; *NiemObr* ktv; *KochFr* 40; *WujNT* 622; *PowodPr* 5; *GosłCast* 45.

2. Nie poddający się czemu, trudny do czego, oporny; zawsze w funkcji okolicznika: trudno, z trudem (11) : [*włoski kopr*] nie rad łie trawi rychło w żoładku *FalZioł* I 52b; *Gniewliwy* gdi ku karaniu przifępuie, nierad zachowa miary *BielŻyw* 119; *RejKup* ee4v; *Acz* vkładność s powagą/ nie rádá łie zgodzi/ *Przedłię* to tym cnym pánnam/ *nadobnie* przychodzi. *RejZwierz* 49v, 123; *Ktory* koń łłábego ciálá iest/ á ciáló mu ná pośládku zwińnie/ ten nie rad tłuścieie. *SienLek* 187; *Strum* D2, N2, O3; *GosłCast* 68.

Przysłowie: Nye wyedzą podobno ze ten kámeyeń kthorego częłto z myełcá poruśła/ nye rad mchem obrałta rychło. *GliczKsiąż* L2v.

Synonimy: **1. a.** *niechętnie, niechutliwie, przedzięcznie; b.* *niechętny, niechutliwy, przedzięczny; 2.* *ciężko, trudno.*

Cf **RAD**

AK